

PRVO OSLOBOĐENJE PODGORJA

JURE MATIJEVIĆ

Prvo oslobođenje našeg Podgorja uslijedilo je kapitulacijom Italije 8. 9. 1943.

Kapitulaciju Italije borci alanskog odreda i žitelji Podgorja dočekali su s velikom radošću i iznenađenjem. Kapitulacija Italije zatekla je borce-partizane upravo na okupu u Strugi, u Velebitu, iznad Jablanca, gdje u ljetno vrijeme borave žitelji s područja Stinice (Vukušići).

Prvu vijest o kapitulaciji donio je u odred Toma Stržić, jedan od organizatora NOP-a u Hrvatskom primorju, koji je tih dana bio na području Podgorja i otoka Raba radi organizacije obavještajne službe NOP-a.

Drugu obavijest o kapitulaciji Italije donio je u odred iz garnizona Jablanac, Ivan Vukušić — kurir odreda, kazujući kako je golub listonoša doletio u talijansku komandu u Jablancu i donio pismeno naređenje o kapitulaciji, te da se Talijani užurbano spremaju za odlazak.

Saznavši za taj vrlo radosni događaj, komanda odreda hitno je sazvala sastanak, obavijestila sve borce o događaju i naredila da se svi u najkraćem roku spreme za pokret. Komanda je zatim s užim krugom boraca zakazala poseban sastanak, kome smo između ostalih prisustvovali Toma Stržić i ja. Prvi je uzeo riječ Toma Stržić istakavši, između ostalog, kako je sada jedinstvena prilika da se odlučno i energično razoruža talijanska vojska. Bilo je govora da se opkoli Jablanac i Talijani pozovu na predaju oružja i opreme, a ako na to ne pristanu da ih treba napasti i po mogućnosti razoružati silom. Pretpostavljalo se, naime, da talijanska vojska u danoj situaciji ne bi pružila značajniji otpor. Svaki borac trebao je biti na visini svoga zadatka po odlučnosti, borbenosti i snalažljivosti ako dođe do oružane borbe.

Nakon ovog sastanka borci odreda Alan bili su potpuno spremni za pokret i za obavljanje ovog zadatka.

U odredu se nalazio i jedan borac s otoka Raba, koji je misleći, vjerojatno, da je rat završen, počeo bježati iz odreda u pravcu Jablanca, kako bi se što prije dokopao svoga ognjišta. Vidjevši njegov bijeg, komanda odreda na brzu je ruku poslala za njim komesara odreda Milu Pavelića i borca odreda Peru Dundovića, koji su ga uhvatili i spriječili bijeg, a time i mogućnost da ga Talijani uhvate i otkriju naše namjere o razoružanju Talijana, naše brojno stanje, kao i naše naoružanje.

Komanda odreda Alan izvršila je raspored svojih boraca: Drago Špinčić s još pet boraca dobio je zadatak da u Jurjevu organizira razoružanje tamošnje grupe Talijana; jedan kurir poslan je Kotarskom komitetu partije

Pag i Rab (sa sjedištem u Kurtuši) da ih obavijesti o kapitulaciji Italije, kako bi mogli po svom nahodanju organizirati akcije na svom terenu. (Nekoliko boraca odreda Alan već je ranije dodijeljeno ovom Komitetu); svi ostali borci uputili su se u pravcu garnizona Jablanac, gdje je bila najveća koncentracija talijanske vojske.

Na putu prema Jablancu, kada smo se iz Velebita spustili na podgorsku cestu (kod Živih Bunara), sreli smo grupu od oko tridesetak radnika koji su, saznajući za radosnu vijest, napustili posao na izgradnji ceste Jurjevo — Krasno i uputili se kućama noseći sa sobom i sav alat. Radnike smo zadržali da povećamo brojno stanje i da nam budu od kakve pomoći ako nam treba.

Dolaskom u Jablanac vidjeli smo da su nas Talijani preduhitрили, jer su prije našeg dolaska gotovo svu opremu i naoružanje (osim jednog topa koji su ostavili na parobrodskom pristaništu) uspjeli pokupiti i ukrcati na parobrod Hrvatska i odploviti na otok Rab, gdje je bila koncentracija cjelokupne talijanske vojske koja se nalazila od Jurjeva do Karlobaga uključujući i otoke Pag i Rab.

U Jablancu nas je većina mještana, nama naklonjenih, srdačno pozdravljala, a nekolicina je prestrašeno povikala: »Ajme majko mila, kakva je ovo vojska, ma će nam ovi porušiti sve kuće«, misleći na radnike koji su donijeli sa sobom cestarski alat. Međutim, nije se ništa dogodilo, samo smo se na te riječi slatko nasmijali.

Poslije toga užurbano smo mobilizirali nekoliko jablanačkih čamaca i jedan rabski za održavanje veze Rab — Velebit kojima smo po noći otpremali jedan vod (od 25 do 28) boraca s komandиром odreda Milom Rupčićem i Tomom Strižićem na otok Rab radi razoružanja talijanske vojske. Paralelno s tim, Kotarski komitet partije Paga i Raba s tadašnjim sekretarom Okružnog komiteta partije Juricom Knezom i nekoliko boraca odreda Alan prebacili su se preko veze u Prizni na otok Pag.

Kad je naš vod došao na Rab, povezao se s rukovodećim ljudima NOP-a otoka Raba i s njima utvrdio plan za razoružanje Talijana.

Prema dogovoru, drugovi na Rabu aktivirali su sve društveno-političke organizacije i omladinu na širenju vijesti o dolasku partizana na otok radi razoružanja Talijana. Vijesti su se širile munjevitom brzinom a stigle su i do logoraša u zloglasnom logoru Kampor. Dolazak partizana na otok podigao je neslućeni moral među otočanima, a posebno među omladinom i logorašima. Probudila se čežnja da svaki od njih učini sve što može da se razoruža talijanska vojska.

Borci alanskog voda zauzeli su položaje oko grada, a rukovodstvo NOP-a Raba s Tomom Strižićem odredilo je ljude za pregovore s Talijanima. Na prvi naš zahtjev Talijani nisu htjeli pristati na predaju naoružanja, pa je uslijedio i drugi zahtjev s prijetnjom oružanog napada i prisilnog razoružanja. I unatoč tome talijanska komanda odugovlačila je predaju tražeći instrukcije svoje više komande o zahtjevu partizana. Kako Talijani, navodno, nisu dobili nikakve instrukcije, talijanska se komanda odlučila na predaju polovice naoružanja. Na to naša strana u početku nije htjela pristati pa su

se pregovori još više odužili. Naposljedku su se naši dosjetili da je uputno pristati i na polovicu naoružanja, pa se počela obavljati podjela. Kako su naši primali oružje, tako su odmah naoružavali svoje aktiviste sposobne za rukovanje oružjem, među kojima se našlo i oko tisuću logoraša koji su bili spremni za borbu. Tako naoružana, naša strana postavila je posljednji i odlučan zahtjev da nam predaju cjelokupno naoružanje. Talijanski komandant (Colonelo) malo je razmislio, slegao ramenima i konačno predao cjelokupno naoružanje od 2500—3000 talijanskih vojnika.

Borci partizanskog voda odreda Alan zadržali su se na otoku Rabu tri-četiri dana i napokon se vratili u Jablanac, gdje je bilo novo sjedište odreda Alan. Svi borci odreda Alan odjeveni su u talijanske uniforme i naoružani lakim oružjem (puškama, pištoljima i puškomitraljezima) koje su naši drugovi borci donijeli sa sobom s otoka Raba.

Kapitulacijom Italije i razoružanjem Talijana u našem Podgorju nastaje nova situacija. Žitelji, puni ushićenja i radosti, počinju sada slobodno komunicirati i dolaziti u priobalna mjestanca (Jablanac, Karlobag i Jurjevo) i na otoke razmjenjujući materijalna dobra. Žitelji počinju vjerovati u bolji život u budućnosti. Svi oni koji su se do tada držali pasivno šalju svoje sinove u partizane. Partizanskom odredu Alan prilazi oko 200 novih boraca, što je, s obzirom na broj podgorskih žitelja, poprilično. Od takvog brojnog stanja odreda šalje se nekoliko desetina boraca bataljonu NOV Matija Gubec, koji se oko Karlobaga i Gospića borio protiv Delka Bogdanića i njegovih ustaša.

Ostali borci, osim njih 40—50, koji ostaju u odredu Alan, upućeni su bataljonima Trinaeste primorsko-goranske divizije, koji su se nalazili u Senju i okolici. Tada I. bataljon, u kome se nalazilo više naših boraca, dolazi u pomoć ili smjenu bataljonu Matija Gubec, gdje je na žalost u borbi s ustašama bilo dosta gubitaka na našoj strani.

Odred Alan pripadao je komandi VI. ličke divizije, od koje nije dobivao nikakve materijalne pomoći, kao ni od Primorsko-goranske divizije ni od organizacija NOP-a Primorja, koje ga nisu tretirale kao svoje, tako da se izričito izdržavao od siromašnih podgorskih žitelja. Zato je komanda odreda, nakon druge njemačke okupacije početkom 1944. svojevoljno rasformirala odred, tako da se jedan dio boraca s vojnim rukovodstvom uključio u 35. diviziju a drugi dio u II. primorsko-obalni sektor, što je bilo fatalno, posebno za podgorske žitelje, jer su ostali nezaštićeni i izloženi ustaškom i njemačkom teroru, pljački i masakru.

Unatoč tome odred Alan odigrao je vrlo pozitivnu ulogu, posebno u mobilizaciji boraca za druge partizanske jedinice kao i u razoružanju Talijana, jer je upravo odred Alan uz Tomu Stržića bio inicijator i aktivni sudionik u razoružanju Talijana, bez bilo kojih drugih partizanskih jedinica, što je obilato pridonijelo prvom oslobođenju našeg Podgorja.

Jure Matijević, Zagreb, Škrljčeva 5

Zusammenfassung

DIE ERSTE BEFREIUNG DES SENJER VORGEBIRGES

Unmittelbar vor der italienischen Kapitulation am 8. 9. 1943 befand sich in velebitischen Gebieten (Alan — Mirovo) die Partisanenabteilung »Alan«, welche das ganze Gebiet kontrollierte, die Inseln Pag und Rab mit der Lika verband, und das ganze Volk vor der Besatzungsmacht in Jurjevo, Jablanac und Karlobag schützte.

Nach der Nachricht über die italienische Kapitulation, zwangen die Kämpfer der Abteilung »Alan« mit Hilfe des Volkes die feindliche Besatzung in Jablanac sich nach Rab zurückzuziehen. Die Partisanen bemächtigten sich einer Menge Waffen und Kriegsrüstung. In Jablanac und in der Umgebung normalisierte sich das Leben, die Volksbehörden wurden errichtet. Die Abteilung »Alan« wurde bald aufgelöst und eine Gruppe von Kämpfern wurde der 13. küsten-gebirgischen Division oder der 6. likaner Division zugeteilt.

Sl. 52 — Ljetni stan Vicka Šegote na Jablanačkom Alanu. Snimio od juga A. Glavičić 1982.